

osobystij, 22(10), ch. 1, p. 234–242 [in Ukrainian].

Shapar, V. B., 2005. *Suchasnyi tlumachnyi psykholohichniy slovnyk [Modern psychological explanatory dictionary]*. Kharkiv: Prapor [in Ukrainian].

Kenny, D. T., 2012. *Negative emotions in music making: Performance anxiety. Handbook of music and emotion: Theory, Research, Applications*. In: P. Juslin & J. Sloboda (eds.). Oxford, UK: Oxford University Press, p. 425–451.

Стаття надійшла до редакції 10.08.2022.

N. Makarova

CULTURAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF STAGE FRIGHT IN THE PRACTICE OF PIANIST PERFORMER

The article presents a theoretical overview of the topic of stage fright; the author gives the definition of stage excitement by various theorists and researchers such as H.M. Kohan, K.S. Stanislavskiy, E. Ekonomova, A. Sannikova, F. Vasyliuk and others. The paper describes in detail the theory of stage fright by the famous American social psychologist D. Kenny. Stage activity is always accompanied by excitement, but some performers know how to use the situation to accumulate and activate their creative potential, while others get frightened and do not even have the opportunity to bring half of the material they have learnt at home to the stage. The memory fails, a terrible hand tremor occurs that cannot be controlled, the concert no longer looks like a joyful performance, and the performer has a desire to leave the stage as soon as possible. If this situation is repeated often, then after a while the musician will either have to give up performing or change his or her profession.

Key words: *stage, fright, stage fright, variety fright, performance, pianist-performer, anxiety.*

УДК 930.85:73/76(477.62)

Т.Г. Молокова

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ФОРМУВАННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В МАРИУПОЛІ

У статті здійснена спроба аналізу становлення і розвитку образотворчого мистецтва у м. Маріуполь. Подана історична довідка щодо діяльності митців, життя і творчість яких пов'язані з Маріуполем. Зокрема, ґрунтовно досліджені прикметні риси творчості Архипа Куїнджі, який є символом художнього Маріуполя, охарактеризований його творчий поступ і художня спадщина. Окрім того, здійснена спроба аналізу творчості Олександра Могилевського, Віктора Арнаутова, Альберта Махотіна, Сергія Баранніка тощо.

У дослідженні подана характеристика образотворчого мистецтва міста сучасного періоду, описана творча спадщина найбільш відомих художників Маріуполя кінця ХХ ст.–поч. ХХІ ст. (Галина Гарькіна, Володимир Міські-Оглу, Павло Пономаренко, Оксана Пехотська, Олександр Бондаренко та ін.), виокремлені специфічні риси творчих методів і пошуків сучасних маріупольських митців, змальована їхня освітня діяльність.

У статті приділена значна увага освітній діяльності навчальних образотворчих

закладів Маріуполя, охарактеризована робота Маріупольської школи мистецтв Маріупольської міської ради, Маріупольської художньої школи імені Архипа Куїнджі, закладу «ART-Центр», артцентру «Сова», описана діяльність творчої спільноти «Маріуполь–87», яка згуртувала авангардистів. У розвідці зазначено, що образотворче мистецтво Маріуполя активно розвивається, є різностильовим і багатим щодо сюжетів та творчих методів.

Ключові слова: образотворче мистецтво, історична ретроспектива, картина, акварель, олійні фарби, станковий живопис, пейзаж, натюрморт, художня освіта, творчий метод, реалізм, модернізм.

DOI 10.34079/2226-2849-2022-12-24-52-58

Постановка проблеми. Маріуполь є тим містом, історія якого не налічує навіть трьох сотень років. Адже воно майже не має цікавої архітектури, туристичних принад, відомих пам'яток, проте місто невпинно розвивається і, зокрема, завдяки образотворчому мистецтву. Зумовлено це передусім тим, що це морське місто, тому саме такі краєвиди любили змальовувати митці Маріуполя. Тож важливо дослідити, як відбувався розвиток образотворчого мистецтва Маріуполя в історичній ретроспективі.

Мета дослідження – узагальнити специфіку формування образотворчого мистецтва в Маріуполі в історичному аспекті. Відповідно до мети були визначені такі **завдання:**

- дослідити творчу діяльність художників-маріупольців;
- охарактеризувати розвиток художньої освіти в місті;
- визначити прикметні риси образотворчого мистецтва Маріуполя сучасного періоду.

Аналіз останніх публікацій з теми дослідження. Питання формування образотворчого мистецтва в Маріуполі в історичній ретроспективі вивчали такі вітчизняні вчені як Г. Батичко (Батичко, 2015), Т. Булі (Булі, 2011), С. Буров (Буров, 2012), М. Панов (Панов, 2013), Л. Яруцький (Яруцький, 1998). На їхню думку, місто мало багато талановитих художників, проте частина з них перебувала за межами держави, а у місті тривалий час спостерігався «відтік кадрів».

Виклад основного матеріалу. Становлення образотворчого мистецтва в Маріуполі відносять переважно до XIX ст. Тоді активну художню діяльність провадив Архип Іванович Куїнджі, що й нині залишається найвідомішим маріупольським художником. Митець навчався малювати у Івана Айвазовського, працював ретушером, постійно вдосконалював свої вміння, намагався вступити до різних художніх шкіл. Відповідно, завдяки власній наполегливості Куїнджі отримав звання спочатку «вільного» художника, а потім «класного» 3 ступеня і нарешті «класного» 1 ступеня художника. Найвідомішими працями художника є картини «Степ», «Озеро», «Чумацький тракт в Маріуполі» (Яруцький, 1998, с. 13).

Для того, щоб постійно вдосконалювати свої навички, Куїнджі був членом різних мистецьких товариств, зокрема, Товариства пересувних художніх виставок, Товариства заохочення художників, Академії мистецтв. Вважаючи, що практичні навички є більш важливими за теоретичні знання, митець рідко відвідував заняття в академії, водночас систематично навчався у відомих художників, які були його вчителями.

Митець захоплювався пейзажем, тому саме зображення краєвидів Маріуполя є однією з головних тем у його творчості. Слід зазначити, що художник матеріально заохочував талановиту молодь, тому заснував Конкурс видатних художніх досягнень (відбувався щороку), де у фонд заходу виділяв значні кошти, а найкращі художники-

пейзажисти отримували фінансову допомогу. Також майстер популяризував пейзажне мистецтво за допомогою різних виставок, під час яких за найвидатніші досягнення молоді таланти отримували премії (Батичко, 2015, с. 58).

Творчим послідовником Куїнджі сміливо можна назвати відомого маріупольця Олександра Павловича Могилевського (1885–1980-ті рр.). За час навчання вчителі порівнювали його з Куїнджі, що й визначило майбутню діяльність митця. Усвідомлюючи свій талант, митець вирішує вдосконалювати свої вміння в Європі, яка мала стабільну політичну ситуацію, до того ж розвиток образотворчого мистецтва там був на більш високому рівні, ніж у Російській імперії. Зокрема, Могилевський вибирає м. Мюнхен для навчання, де проходить навчальний курс за сім років. Водночас упродовж усього цього часу художник періодично приїжджає до Маріуполя, де практикується під час написання морських пейзажів.

Слід зауважити, що перебуваючи у Мюнхені, художник активно налагоджує відносини із земляками. Він стає постійним учасником творчих колективів, які об'єднують переважно вихідців із земель Російської імперії. Проте найбільше змін у житті Могилевського сталося після знайомства із Василем Кандинським, який очолював спілку «Нова асоціація художників» та підтримував експерименти в образотворчому мистецтві. Для Кандинського великого значення набувала саме жага до новаторства, а виявити свій талант, на думку митця, художник міг найкраще саме під час різноманітних виставок. Тому учасників виставок він оцінював не за красу зображеного, а насамперед за прояв власного стилю та манери, що могло вплинути навіть на допущення молодого художника до виставки.

Враховуючи, що Могилевський був постійним членом товариства, можна говорити про особливий талант художника. Він брав участь у двох виставках, під час яких його картини були представлені у чотирьох європейських містах. Це дозволило молодому художнику отримати визнання відомих митців та дало можливість і надалі розвивати свій потенціал (Панов, 2013).

Сучасником Могилевського був інший відомий маріуполець Віктор Михайлович Арнаутов (1896–1979). Хоча він і народився у Запоріжжі, проте молодість провів у Маріуполі, де навчався в гімназії. Його зрілі роки були пов'язані із США та Мексикою, де саме і розвинувся талант художника. Митець активно навчався у відомих монументалістів та працював саме у цьому напрямі, у наслідок чого і здобув славу.

Слід зазначити, що Арнаутов був учасником багатьох виставок, презентував свої експозиції, виготовив панно для метро Сан-Франциско. Водночас основними темами митця були картини із життя великих та провінційних міст, життя простих людей, життя представників різних професій. Він зображував і пейзажі, на яких легко можна впізнати краєвиди рідного для нього Маріуполя (Були, 2011, с. 17).

Альберт Михайлович Махотін (1930–1993) все життя прожив та працював у Маріуполі, окрім часу навчання у Ленінграді. Роботи митця були представлені на різноманітних виставках, що може свідчити про талант живописця. Картини Махотіна – це переважно зразки станкового живопису, на яких зображені реалії провінційного міста. Як теми для робіт художник обирав здебільшого пейзажі Маріуполя. Прикметно, що це було не зображення моря, як у більшості маріупольських художників, а змалювання тихих вуличок цього міста, будинків, дахів, зміни рельєфу.

Цікавим є той факт, що сучасники називали картини Альберта Махотіна «мокрими». Це пов'язано з тим, що на картини художника був значний попит, тому не встигав митець написати черговий пейзаж, а на його роботу вже був покупець. Саме тому картини він продавав ще «мокрими», адже фарба не встигала висохнути до приходу покупця. Цей факт може свідчити про те, що художник мав велику популярність та особливу творчу манеру. Крім того, основними покупцями картин були

гості міста, які хотіли зберегти на довго враження від Маріуполя. Тож можна зауважити, що Махотін одним із перших художників міста творив на комерційній основі, а не задля розвитку таланту. Проте його картини і досі залишаються відомими.

Сергій Олексійович Бараннік (1952 р.) почав прославляти місто наприкінці ХХ ст. Свій талант він розвинув у річищі монументалізму, графіки, живопису, хоча й митець не має художньої освіти. Художник є активним учасником виставок, також влаштовує персональні експозиції. У своїх роботах він використовує чимало геометричних фігур, поєднує різні елементи, активно застосовує гру кольорів. Водночас основними темами його робіт є картинки з життя простих людей, а також зображення пейзажів Маріуполя (Буров, 2012, с. 4).

Якщо говорити про художні школи Маріуполя, то у 1953 р. була створена Маріупольська школа мистецтв Маріупольської міської ради. Там наприкінці 1990-тих років було започатковане Образотворче відділення, учні якого є постійними учасниками художніх виставок у всьому світі. За майже 30 років існування відділення випустило більше 1000 талановитих учнів, які й на сьогодні є провідними митцями у сфері образотворчого мистецтва.

Із 1967 р. удосконалити образотворчий талант у межах міста можна й у Маріупольській художній школі імені Архипа Івановича Куїнджі. На сьогодні навчальний заклад вже випустив майже 4000 випускників, які є постійними учасниками виставок та різноманітних художніх заходів. Колишні учні школи – це фахівці у галузі графіки та живопису, викладають образотворче мистецтво як педагоги та реалізують себе як мистецтвознавці. Слід зауважити, що під час навчання у школі учні опановують композицію, живопис, малюнок, історію мистецтва, скульптуру.

Навчання у школі відбувається на двох рівнях: елементарний рівень (для дітей від шести до дванадцяти років) та базовий підрівень (для дітей до шістнадцяти років). Особливістю школи є прийом дітей від шести років, а також можливість навчання у групах для дітей від двох років. Такі групи передбачають навчання малюків разом з батьками. Окрім того, у деяких групах не існує вікових обмежень, що дозволяє комплектувати їх будь-коли. Усі випускники школи отримують свідоцтво про художню освіту (початкову).

У 2008 р. у Маріуполі був створений «Арт-Центр», який надає образотворчі послуги різним категоріям населення. Навчальний процес організований із поділом на кілька класів: «Перший клас», «Експрес-підготовка», «Живопис», «Образотворче мистецтво», «Декоративно-прикладне мистецтво». При цьому групи поділяються також за віком (5–10 років, 7–10 років, 10–14 років, від 15 до 20 років, від 20 років). Оскільки всі викладачі є фаховими художниками, то учні мають можливість розвинути свої вміння під керівництвом кваліфікованих наставників.

У 2018 р. у місті було відкрито артцентр «Сова». Метою заснування такого закладу є формування у дітей творчих навичок шляхом навчання образотворчого мистецтва. Викладачами центру є фахові художники міста, зокрема Галина Гарькіна, яка є членом Національного союзу художників України. Цільовою аудиторією «Сови» є молодь. Місією закладу є формування в учнів нестандартного бачення в образотворчому мистецтві. При цьому оцінюється не стільки ідея, а вміння перенести уявлення на папір. Водночас картини учнів презентовані на виставках різного рівня.

Одним із найбільш відомих художників Маріуполя кінця ХХ ст.– поч. ХХІ ст. був Володимир Миколайович Міські-Оглу. Захоплюючись творами французьких постімпресіоністів, він передав свої основні ідеї за допомогою графіки та станкового живопису. Художник не мав спеціальної образотворчої освіти, проте його картини вирізняються максимальним реалізмом, яскравими кольорами, значною кількістю фігур, різноманітних елементів, деталей, цікавим співвідношення між розмірами

зображених предметів, хаотичним зображенням елементів. Все описане вище гармонійно втілюється у пейзажах та натюрмортах митця.

На сьогодні формування і розвиток образотворчого мистецтва Маріуполя відбувається здебільшого завдяки творчості Павла Олександровича Пономаренка, Оксани Юрїївни Пехотської, Олександра Григоровича Бондаренка тощо. Слід зазначити, що Павло Пономаренко є постімпресіоністом, який захоплюється авангардизмом. Така специфіка творчості митця втілюється у його натюрмортах, що містять зображення значної кількості предметів та порожнього посуду зі скла. На думку митця, твори є виявом душі художника, саме тому його картини – це складні композиції, досягнути які можна лише занурившись у сутність зображеного.

Оксана Пехотська очолює одну з художніх шкіл Маріуполя та активно розвиває власний талант за допомогою участі у різноманітних виставках. Художниця постійно пробує себе у різних напрямках та стилях, але найбільше любить малювати аквареллю та олійними фарбами. У своїй творчості Пехотська зрештою зображує пейзажі міста, де змальовує зелень та різноманітні будівлі. Художниця активно популяризує образотворче мистецтво, провадить просвітницьку діяльність і влаштує майстер-класи з художнього мистецтва. Саме тому мисткиня веде свій Ютуб-канал.

Олександр Бондаренко є засновником творчої спілки «Маріуполь – 87», яка згуртувала авангардистів. Його картини – втілення не тільки авангарду, але й нових стилів та, здавалося б, несподіваних технік. Саме тому роботи митця можна побачити в музеях та приватних колекціях у всьому світі (Щербак, 2020).

Висновки. Формування образотворчого мистецтва м. Маріуполь розпочалося у XIX ст. Зокрема, місто прославили А. Куїнджі, О. Могилевський, В. Арнаутів, А. Махотін, С. Бараннік. На сьогодні образотворче мистецтво міста розвивається і завдяки роботі художніх шкіл, учні яких люблять зображувати пейзажі міста, особливо морські.

Бібліографічний список

Батичко, Г. І., 2015. Художники Маріуполя в мистецьких об'єднаннях. *Вісник Маріупольського державного університету*, 10, с. 57–67.

Були, Т. Ю., 2011. *Куїнджі і його сучасники. Живопис і графіка середини XIX–початку XX століть: альбом-каталог*. Маріуполь.

Буров, С., 2012. Мариупольская организация Национального Союза Художников Украины. *Мариупольская организация национального союза художников Украины: каталог*. В: С. А. Бараннік, (отв. за вып.). Маріуполь: ЧАО «Газета «Приазовский рабочий», с. 3–5.

Панов, М., 2013. Художник Могилевский. *Картинки и разговоры* [онлайн] Доступно: <http://www.fairyroom.ru/?p=23366> (дата звернення: 17.01.2022).

Щербак, М., 2020. Які вони – сучасні художники Маріуполя? *Про місто* [онлайн]. Доступно: <https://medium.com/@mrpl.travel/%D1%8F%D0%BA%D1%96-%D0%B2%D0%BE%D0%BD%D0%B8-%D1%81%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D1%96-%D1%85%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B8%D0%BC%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%83%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%8F-927b18c66687> (дата звернення: 17.01.2022).

Яруцкий, Л. Д., 1998. *Архип Иванович Куинджи: Рассказы о художнике. Воспоминания современников. Художественная критика. Документы*. Маріуполь: Кардинал.

References

- Batycho, H. I., 2015. Khudozhnyky Mariupolia v mystetskykh obiednanniakh [Mariupol artists in art associations]. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu*, 10, p. 57–67. (in Ukrainian).
- Buli, T. Yu., 2011. *Kuindzhi i ego sovremenniki. Zhivopis i grafika serediny XIX–nachala XX vekov: albom-katalog [Kuindzhi and his contemporaries. Painting and graphics of the middle of the 19th – beginning of the 20th centuries: an album-catalog]*. Mariupol. (in Russian).
- Burov, S., 2012. Mariupolskaya organizatsiya Natsionalnogo Soyuza Khudozhnikov Ukrainy [Mariupol organization of the National Union of Artists of Ukraine]. *Mariupolskaya organizatsiya natsionalnogo soyuza khudozhnikov Ukrainy: katalog*. In: S. A. Barannik, (otv. za vyp.). Mariupol: ChAO «Gazeta «Priazovskiy rabochiy», p. 3–5. (in Russian).
- Panov, M., 2013. Khudozhnik Mogilevskiy [Artist Mogilevsky]. *Kartinki i razgovory* [online] Available at : <http://www.fairyroom.ru/?p=23366> (date of application: 17.01.2022). (in Russian).
- Shcherbak, M., 2020. Yaki vony – suchasni khudozhnyky Mariupolia? *Pro misto* [online]. Available at : <https://medium.com/@mrpl.travel/%D1%8F%D0%BA%D1%96-%D0%B2%D0%BE%D0%BD%D0%B8-%D1%81%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D1%96-%D1%85%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B8-%D0%BC%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%83%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%8F-927b18c66687> (date of application: 17.01.2022). (in Ukrainian).
- Yarutskiy, L. D., 1998. *Arkhip Ivanovich Kuindzhi: Rasskazy o khudozhnike. Vospominaniya sovremennikov. Khudozhestvennaya kritika. Dokumenty [Arkhip Ivanovich Kuindzhi: Stories about the artist. Memoirs of contemporaries. Artistic criticism. Documentation]*. Mariupol: Kardinal. (in Russian).

Стаття надійшла до редакції 01.08.2022.

T. Molokova

HISTORICAL AND CULTURAL RETROSPECTIVE FORMATION OF FINE ART IN MARIUPOL

The article attempts to analyze the formation and development of fine art in the city of Mariupol. It provides historical background regarding the activities of artists whose lives and works are connected with Mariupol. The author in particular thoroughly studied the characteristic features of the works by Arkhip Kuindzhi is an artistic symbol of Mariupol, described his creative progress and artistic heritage. In addition, the paper attempts to analyze the works by Oleksandr Mogilevskiy, Viktor Arnautov, Albert Makhotin, Serhiy Barannik, etc.

The study gives the characteristics of the fine art of the city in the modern period, describes the creative heritage of the most famous artists of Mariupol in the late 20th century – early 21st century (Halyna Harkina, Volodymyr Miski-Ohlu, Pavlo Ponomarenko, Oksana Pehotska, Oleksandr Bondarenko, etc.). The author highlights specific features of the creative methods and searches of modern Mariupol artists, depicts their educational activities.

The article gives considerable attention to the educational activities of art institutions in Mariupol, characterizes the work of the Art School of the City Council in Mariupol, the Art School in Mariupol named after Arkhip Kuindzhi, the ART-Center Institution, the Sova Art

Center, describes the activities of the Mariupol-87 creative association, which united avant-garde artists. The research indicates that the fine art is actively developing in Mariupol; it is diverse and rich in terms of subjects and creative methods.

Key words: *fine art, historical retrospective, painting, watercolor, oil paints, easel painting, landscape, still life, art education, creative method, realism, modernism.*

УДК 930.85:271.2-282.7-247(477)(042.4)

Ю. М. Нікольченко

ШЕДЕВРИ ВІТЧИЗНЯНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ У КУРСІ ЛЕКЦІЙ З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ: ПЕРЕСОПНИЦЬКЕ ЄВАНГЕЛІЄ

Основним завданням цієї статті є дослідження проблеми щодо презентації унікальної пам'ятки культури України – Пересопницького Євангелія 1556 р. у курсі лекцій з історії української культури для студентів спеціальності «Культурологія» Маріупольського державного університету.

Особлива увага автора зосереджена на тих компонентах історії створення, використання та збереження цієї унікальної пам'ятки національної культурної спадщини, що знайшли своє місце в означеному курсі лекцій, які повинні сформувані у майбутніх культурологів відчуття поваги і шанобливого ставлення до національних реліквій.

Поява Пересопницького Євангелія співпадає за часом із розвитком на українських теренах культури Ренесансу, але з особливими національними ознаками. Завдячуючи цьому, викладачі кафедри мають чудову нагоду всебічно ілюструвати студентам означену епоху в історії української культури на його прикладі, зокрема, розвиток богословської думки і літератури, книжної справи, художнього мистецтва, книжної мініатюри.

Після проголошення незалежності України Пересопницьке Євангеліє по праву набуло статусу національно-державного і політичного символу – під час інавгурації на манускрипті присягають президенти України, обіцяючи бути вірними не лише українському народові, а й Богові.

Включного значення це питання набуває у драматичному сьогоденні військової агресії Росії проти України, коли на прикладі Пересопницького Євангелія національна культурна спадщина виступає важливим чинником у патріотичному вихованні студентської молоді.

Ключові слова: *Пересопницьке Євангеліє, історія української культури, курс лекцій, національна культурна спадщина, патріотичне виховання.*

DOI 10.34079/2226-2849-2022-12-24-58-66

Постановка проблеми. Вітчизняна культурологічна думка розглядає важливе питання сьогодення – у процесі державотворення потрібна ефективна система національно-патріотичного виховання молоді, зокрема студентства, змістовим компонентом якої є історико-культурна спадщина нашої Батьківщини, що базується на її героїчному минулому і сучасному, кращих надбаннях національної культури в умовах воєнного часу. Особливої ваги ця проблема набула після трагічних подій 2014 р. на Сході України, російської анексії Криму та підступного, без оголошення війни, нападу Росії на Україну 24 лютого 2022 р.

Для Маріупольського державного університету (далі МДУ) воєнний час